

ئیکسیستیم و کیشکانی ژهانی تی ناوند ... ئاسی حامدی

ئیکسیستیم؛ ...

هه‌روا ده ژهانی تی ناوند چای به‌ره‌مه‌نانی سامانی سروشتی‌کان (نوت و گاز) له لایه‌ک و پیس بوونی ژینگه و گه‌هانی ئیکسیستیم له‌لایه‌کی تر له‌گه‌شدان ونه‌مانی که‌مه‌گای به‌ره‌مه‌ن و گه‌شای که‌مه‌گای به‌رخ‌ری له بره‌و دان له‌گه‌شکان وشه‌و‌کوشتار و ئاوارایی به‌رده‌وامن. زیادبوونی ژماره‌ی دانیشتوان و چای دانیشتوان له شار له‌گه‌وره‌کان و ئاواره‌یی وده‌ربه‌ده‌ری له ووه‌اتی خه‌یدا ته‌کسو‌هانی که‌مه‌هانی خه‌که‌ک له نه‌و شار و ده‌هاته‌کان و سوو‌خواردنه‌وه به‌شو‌هانی ئارام و ژیهانی وئینه‌سانی به‌ته‌هه‌ره‌ ئاواته به‌رزکه‌ی خه‌که‌کی هه‌زار و به‌ده‌ره‌تانی زه‌ر له ووه‌تانی ژهانی تی ناوند به‌کاری و نه‌بوونی له‌لایه‌ک و چه‌ند کاره‌ش له لایه‌کی تر سروشتی چینه‌یه‌تی ئینه‌سانه‌کانی ته‌که‌داوه. ئهم له‌سوریا و عیراق و یه‌مه‌ن و میسر و فه‌له‌ستین و لیبیا و ته‌نانه‌ت له ئه‌ران و تورکیاش به‌هاده‌یه‌ک هه‌ستی په‌یده‌که‌ت.

ژینگه به‌گه‌شتی هه‌ر له هه‌ره‌می زینه‌وه‌ره‌کان که له ژه‌ره‌وه‌ی هه‌موو ئه‌و گیانه‌اره به‌چوکانه ده‌گه‌هه‌وه که به‌زمانی هه‌له‌ندی په ده‌هه‌ن سه‌که‌ته (مه‌روه‌له و مه‌ش و مه‌گه‌ز) تا ده‌گاته سه‌ری هه‌ره‌م مه‌ره‌هه‌روا له که‌شه و گه‌فت دان و ئهم زینه‌وه‌ره‌انه یان که‌چ ده‌که‌ن یان له ناوده‌چن خه ژینگه‌ی ده‌وره‌به‌ره به سه‌وه‌زایی و ئاو و هه‌وا ئه‌وا هه‌مووی پیس و ژه‌ره‌وی بوون له ئه‌نجامی نه‌بوونی یاسایه‌کی دروست و پاراستنی و ئه‌نجامی ئهم هه‌موو شه‌هه و کوشتار و زه‌ره‌بوونی به‌کاره‌هه‌نانی په‌لاستیک و نه‌بوونی یسه‌کلن و زه‌ره‌بوونی ئه‌ته‌مه‌بیل و شه‌قامی ئه‌سه‌فه‌لت و زیادبوونی ووه‌هه‌کانی فره‌که و هه‌موو هاته وچه‌یه و به‌مباران و موش‌که‌ش له‌ولاوه بو‌سته. هه‌تد. سوتان و کاول بوونی زه‌ره‌یه سه‌وه‌زایه‌کان و که‌هه‌ده‌ره سه‌وه‌زایه‌کانی سروشت له عیراق و سوریا و تورکیا و په‌سه‌بوونی ئاوی ژه‌ره‌زه‌وی و سه‌ره‌زه‌وی که ئاوی پانه‌تایی ناسراوه به‌هه‌ی ئه‌وه‌موو پاشه‌وه‌یه که ده‌خه‌ته ناویه‌وه هه‌روه‌ها به هه‌ی شه‌ی نا‌به‌ره‌به‌ره له‌م ناوچه‌انه سه‌یمای هه‌موو ناوچه‌کانی گه‌هه‌یه‌وه و هه‌ره‌چی سروشتی له ژه‌ره‌هه‌هه‌هه‌دایه.

نه‌مانی هاوسه‌نگی له ئیکسیستیم له‌م ناوچه‌انه به‌ته‌هه‌کار به خراپ بوونی ژیهان و گوزه‌ران و دابه‌زینی مام ناوه‌ندی ته‌مه‌نی ئینه‌سانه‌کان

ودا بـ زینى کوالیتی ماددـ کانی خـ راک و کـ شـ جـ ربـ جـ رـ کانی
تـ ندروستی ئینسانـ کان لـ م ناوچـ یـ دا .

هـ روا دـ نـ گـ ی ئـ م هـ یـ کـ هـ نـ دـ لـ و وـ هـ تـ انى داگیرکـ ر و
سـ رمایـ دارـ کانی ئـ م و وـ هـ تـ انـ بـ هـ شیارى هـ رمـ ن و ماددـ ی جیاجیا
دـ خـ نـ کـ رـ سـ تـ کانی خـ راکـ ی سـ رـ کـ یـ کان و دـ هـ نـ نـ بازائـ کانی
و وـ هـ تـ هـ ژارـ کان بـ گـ انى سلوکی مرـ قـ کان و کـ شـ کان ناوچـ ی
کـ مـ گـ کان و کـ مـ سـ لـ ی سـ کـ سـ یز م و ماددـ هـ شـ رـ کان و نـ خـ شـ ی بـ
چارـ و بـ ردـ وام (شـ کرـ و تـ وژمی خوـ ن) تا نـ وـ کان پـ سـ قـ ت بکـ ن .

نـ بوونی سیستـ میکی دروست و یاسایـ کی دروست بـ کوالیتی ژیان و
شان داخزاندنی دـ وـ ت بـ تـ ندروستی مرـ قـ کان و گیانداران لـ
و وـ هـ تـ جیاجیاکاندا وای کردووـ کـ ئیکـ سیستـ م و مرـ قـ کان
بـ تایبـ تی چینی هـ ژار و زـ حمـ تکـ شان لـ زـ رترین زـ الـ تـ دا ژیان
بـ سـ ر بـ رن و هـ ردـ م چاویان لـ دـ سـ تی دـ سـ هـ تـ داران بـ و
کـ نووشیان بـ بـ ن و دـ سـ تـ مـ بن و مـ سـ لـ کان بـ خودایی بنن
و خـ یان تـ سلیم بـ دـ سـ تی قـ دـ ر بکـ ن و ازی بن بـ و بـ شـ ی کـ
هـ یانـ . ئـ مـ ش ئاستی بـ رـ نگاری و بـ رگری لـ خـ کـ م دـ کـ تـ وـ و
خـ کـ ی بـ ئیرادـ دـ کات . سیستـ می پـ رـ وـ ردـ و فـ رکردنیش لـ م و وـ هـ تـ انـ
هـ نـ دـ ی تر بـ زـ قـ ی هـ سـ تی پـ دـ کرـ ت کـ چ جیاوازیـ کی چینایـ تی هـ یـ
لـ سیستـ می قوتا بخانـ ی حکومی و بـ پارـ و ئینتـ رناسیونایـ چـ ندـ
جیاوازیان هـ یـ و سروشت و ژینگـ ی مرـ قـ کان چـ ند جیاوازی هـ یـ و
نـ وـ ی هـ ژاران و کرـ کاران جگـ لـ سـ ربازی و پـ لیس و خزمـ تکار و
پاراستنی نـ وـ ی دـ وـ مـ نـ دـ کان ئیش وکارـ کی تریان بـ نامـ نـ تـ وـ .
لـ لایـ کی تریش شـ بـ وـ تـ هـ ی داخزانی چینایـ تی بـ نموونـ
هـ ژارـ کانی ئـ وانـ ی لـ دژی سیستـ مـ کان اـ دـ پـ ن دواى ئازادی
هـ رـ خـ یان دـ بـ نـ وـ بـ دـ وـ مـ نـ د و سـ رکوئی خـ کـ دـ کـ ن کـ ئـ مـ شـ لـ
ئـ نجامی گـ نـ دـ ی سیستـ مـ کانـ هـ یچ پـ وـ یست بـ نموونـ ناکات تـ نها
چاوـ کی خـ را بـ کوردستانی خـ مان دـ بخشـ نین دـ بـ نین کـ ئـ م
پـ رـ سیسـ چـ ن بووـ .

بـ رـ ی جـ نـ گ بـ هـ ژاران و بـ رـ ی پارـ و سامان و خـ شگوـ زـ رانی بـ
باـ دـ ست و دـ وـ مـ نـ دـ کان، لـ سـ رـ کـ و تـ نـ کان هـ ژاران اـ بـ ر و
پاـ وانی هـ یـ و لـ شکستـ کانیش کـ سـ خا وـ نی نیـ و خـ کـ هـ ژارـ کـ
دیفاعی نـ کردووـ و کشاوـ تـ و ترسنـ ک و خائینـ . بگرـ هـ نـ دـ جار سزای
مـ رگ و وـ ردـ گـ رن .

کـ شـ کان لـ ژـ هـ تـ ی ناوـ ند ؛

جوگرافیای ژهاتاتی ناو ند ناوچییکی فر کلتووری و چندی نیتوو و ئابین و مژهیی جیاجیای تیادا دژی، ناوچییکی بپیتی سامان سروشتیکان و ل جیوپلتیک دا چقی دنیا دگیی ن. هموو کات زلهزکانی دنیا چاویان ل م ناوچیی بیوووه م لایکی کرستی خاوی هزرانیان ه م میدانی یکلاکردن و ککشکانینیش ب درژایی مژووی هاوچرخ زلهزکانی دنیا.

مسلی کشم کشی ناوخیی ناوچک بریتین ل کشی مژووی ک خی ل مسلی ناسیونال و ناسیونال مژهیی ددزنتوو هروا ل برودان، مسلی شیعی و سوون مسلی هژموونی ئرانی و تورکی وسعودی، مسلی عرب و ئیسرائیل، مسلی ئابووریکان ک رستیخاوانی ئینرژیی و جیوپلتیک ک خی ل کیشی ژئاواو ئمریکا ل لایکی تر وووسی و وواتانی س ر ببلکی وووسی وک و چین و هند وواتی ئمریکای لاتینی، ئوو کشی چیناییتی پردپش کردوو وکشی کارو سرماییی ل بیر خک بردتوو و دواي خستوون ب دورانی مژوویکی نادیار ک ناوچرکی هموو کشکانی ک مگاکان. وا خریک پشبکی ی ئت می ل ئران و تورکیا و ئیسرائیل و سعودی پیداب، ل م دویان کشان وئی ئمریکا ل پیمانی ئت می ئرانی لگ ئوروپا ک ب ککوتنی ئت می شش لای ن د ناسرنتوو، پیوئندی ووسی و تورکیا و ئران ل سوریا و و ووسی ل ناوچک و فرشتنی سیستمی ب رگری ئیس 400 ب تورکیا و دانانی بنک یکی ئت می ل مرسین ب تورکیا و دنگی دانانی سیستمی ب رگری ئیس 300 ل سوریا و هردم هموو ئمان کشکانیان زیاترکردوو و خکی ناوچکی د ست وستان کردوو و ب کاریگ رکردوو، تنها بوون ب ک یل و گو ایلی هیزان وسوتان ل نو م نجنیقی کتکان و هیچی تر.

ئمریکا و ژئاواو تنها تماشای قازانجی ب رزی نیتوو یی و ستراتیژی خیان دکن، ووسی و لاینگرانی ب همان شو، ئیرانیکان شخی خیان خستت د ر وئی سنوور و فیلقی قودس و قاسم سلمانیان کردت ابری هموو ئ م هموو هزان ک ل شدان و ئوانیش ب ئاشکرا واد، تورکیا ب ئاسایشی نیتوو یی خی و ل دست ندانی ناوچکانی کوردنیشین و باکووری کوردستان ئوا ه مووشت دکن ب س ر کوتی گلی کورد و ستراتیژی تی ذرایتی کورد پیرودکن و ب ئاشکرا د ن ئگر ل فریقاش د و تی کورد دروست ب ئوا ه ر دژی د و ستند و.

زرجار باسمان ل ستراتیژی تی نیتوو یی کی وک کورد کردوو ل م

ناوچيې و ئستا هېچ ستراتيژيې كي هـ ما هـ نـگ و نـتـوـيـي و رابـر و هـزـكي نـتـوـيـي لـ ئارادانيې ئوـي هـيـي تـنـها چـند حزب ولايـنـكن و دابـش بوون بـسـر ستراتيژ وئـجندا دـرـكيـكان، لـم كـشمـكـشانـي دوايـي دا لـ سوريا و موشـك باراني ئيسرائيلـيـكان تا دـگـاتـ بـ دـنـگـي ئـئاوا و وسـيـي لـ ئـپراسيـيـني عـفرين و داناني گـلـپـي سوور بـ توركيـا لـ ناوچـي شـهـبا و تـل رـفـعـتـدا هـمووي هـزـ دـرـكيـكان دـيـزوونـن و تـنـانـت ئـپراسيـيـني جـزيرـ لـ دـري داغـش لـ دـرـزوور و لـم لاش لـ ديالـ و ناوچـي گوـالـ هـمان هـز بزوونـريـتي و كورد لا حولـ ولا قويـ و هيجي تر،

ديموكراسي بـ تامي ناوچـكـ؛

ديموكراسي و هـبـژاردن هـر چـند سا لـ عـراق و سوريا و توركيـا و ئـران دـكـرت و بـناو پـرـسـي ديموكراسي و ئازادي هـبـژاردن، هـر لـ سـدام حوسـن تا سيسي لـ ميسر هـمووي سـدا 99 ي دـنـگـكان دـهـنـن و ئـردـگان هـرهـيچ و پانئيسلامي ئـراني هـرجار ناجارـ ئيمامي ديارى دـكـن و هـموويان يـك قـوان دـنـو لـ خاتـمي تا دـگـاتـ و حاني، تاكـ جياوازي ووـاتي ئيسرائيلـ لـ ناوچـكـ كـ دـوـتـكي ياسايى و دامـزراوى و كـخراوـ ئـمـش بـ حوكمي سروشتي نـتـوـيـي و مـژووي خـيانـوـي و لـ ناوچـكـ تاكـ دـوـتـ تواناي پـلكـشكردني گـندـلاني هـيـ بـ دادگا و تـنـانـت لـ هـندـ حالـتـدا سـرباز و سـركـ وـزيرانـيش دـگـرتـوـ. بـنـمونـ لـ ناوچـيـكي وـكـ كوردستان دا دوو هـكاري ديموكراسي هـيـ پارـ و كوتـك وـكـ لـ ديموكراسي مـدـلـي پوتين دا پـنجـي ئـژنامـنووس دـبـت و ئـپـزيسـن و اـبـرـكانيان لـ زيندانـكـاي سيبـريا دـپـسترـن ئـمـ بـتـ كـپـي بـ مـدـلـي ديموكراسي ئـردـگان چـن ئـژنامـنووسان و سياسيـكان و هـلـبـژردراوى خودى خـكـ و سـركـ شارـوانـيـكان و اـبـري هـدـپـ بـ زـري زـردار لـ زيندان دـپـسترـن. درـي گـورـي ئازادي و پـرـلـمانـتاريزم لـ ئـژهـاتي ناوـند باشتـرين نمونـي ئازادي و يـكـساني سـيـستـمي سـرمايـداريـ و كـت و بـندى و چـوسانـوـي چـيناـيـتيـ و چـوسانـوـي ئـنسانـ بـ دـست ئـنسانـ بـ ناـيـكي و بـ شـوـي جـاـجـيا، لـ مـدـلـي ئـمريـكـاي و ئـورويـاي چـوسانـوـي مـرـقـ لـ لاينـمـرـقـو بـ ياسايى كراوـ و سـرمايـ دـست واـيـ و كارگـ و كارخانـ و دـوـت و مـديـاي مـنـپـل كـردوـ. لـ گشت كـمـمـگـكاندا لـم نـوـدا هـزـ ئاينـيـكان درـزنـترين هـزن بـ ناوى خواوـ و پـرتوكـ ئاسمانـيـكان سات و سـودا بـ تـكـستـ

تایینی کان دکان له پښتو او برژووندي خپلې اندا بکاربان دښمن،
تښتانه له کاتي سوځند خواردنې کاند له پېرلې ماني ئېم ووټانې
هېموويان بې ئاشکرا درې دکان و خپلانه دکان له خودي
باوځي کانيان.

درې دېلېسې پاڅولې وراو کان بوولې ته مېسېلې يې کي ووون و هېموو خپلې
دزانه کې تېنېا بې برژووندي خپلې ان حزبې کانيانې و هېچې تر،
خپلې لې برسان و بې مووچې و نې بووني و سووتان له نېو شې و
ئاوارې دې تلېتېو و ئېوانېش ئېم سېرمایې نېشتمانې بې برېودان
بې دزې سېرکوتې سېرف دکان.

مېدې دېموکراسي ژېړنې تې ناوې ند کې کېپې کي خراپې دېموکراسي
ژېړنې اوایې و ژېړنې تې بې تامې ئېم کېتوورې جياجيانې
سېرکړدې کان و حزبې سياسي کان خپلې کي زياتر سېرگېردان کړدوې،
بې نمونې دېموکراسي له هېولېر وسلې ماني مانې پارې و شق
تېهېلدان و کوشتنې له هېندې حاځې تدا، له ئېستې مېلې و قاهرې
مانې باشتري نې و له تاران و عې مانېش تا دېگاتې بېغدا دېنگې کان
دېکېن ودې فرېشرې بې کورتي دېموکراسي پارې شق و فرېشتن هېې و
هېچې تر.

سامانې نېتېوېي و سامانې کېمېلې تې له دېستي کېمېلې کېسې داې و
ئېکې سيستم هېروا هېراسان دې بې هېمووي فرېشراوې و کېياوې و
بېنداوې کان و ئاوي ناوچې کې بې باران و بې فرېوې دېگېرېنېوې و
بېردرېن و دووېم ئېکسېدي کارېن و کواليتي هېوا هېر مېسېلې يېک
نېې و خپلېک توووشې چ سېرگېردانېک دېکات هېر مېسېلې نېن.

ئېگېر کېکات بېوا ځالې تې کان زياتر دېبن و شېلې کي قورستر له
ئارادا دېبېت ئېگېر ئېران و ئېسرائيل و ژېړنې و وووې و تورکيا
بې استېوځې بېرېک بکېون و ئېوکات هېموو کېمېلې گا دېچېتېوې دواوې
خپلې کي زياتر سېرگېردان دېبن، ئېم ئېگېرې هېشتا دوورې له ناوچې کې
ووېدېن بېم هېچ شتې له نېوېدا ناماقووې نېې، له نېوېدا
مېلې تې کورد قوربانې و هېر بې قوربانېش دېمېنېتېوې تا
سېرکړدې سياسي کان و کار بکېن، جارې کېشې دورگې کېريا له گې
ئېمريکا و ژېړنې اوا يېکلا نې بېتېوې و گېرمې له ژېړنې تې ناوې ند
له گې باران خپلېک توووشې سېرگېردانې دېکات خې شې و قوربانې کانې
بېردېوامن بې هېموو جېرې کانيانېوې، ئېم ئېوگېلې له ئاو و هېواش
له ئېنجامې ئېم هېموو کارگې و کارخانې و جېرې کانې ئېنېرژيې کې
سيستمې کاپېتاځاوې نېتې و برېوي پېدېدات له هېموو دونيادا هېچ
گرنگې بې ژينگې و سروشت نادات خې مېرکړدن و نېکړدنې کېنگې

ژینگه‌ی پاریس باشت‌رین نمون‌ی ه‌ژمون‌ی ئ‌م سیستم‌ی‌ل س‌ر
ئیک‌سیستم و ئ‌زال‌تی‌کان. کات ب‌وا زیاتر ه‌ست ب‌ کاریگ‌ر و
ب‌ر‌نجام‌کان ل‌ گشتدا د‌ک‌ین، و‌ئ‌ی ماسی‌ک‌ ک‌ پلاستیک گیانی
دوول‌ت کردبوو باشت‌رین نمون‌ی ئ‌یک‌سیستم و ل‌ سوسیال میدیادا
ب‌ ه‌موو دونیا ب‌اوبوو‌و یان ناوچ‌ی ک‌ناری دوورگ‌ی بالی ک‌
خ‌شترین ناوچ‌ی گ‌شتیاری‌ ئ‌ستا بوو ب‌ زبلدانی د‌ب‌ی پلاستیکی
یان ووشک بوونی ک‌رال ل‌ قو‌ای‌ی د‌ریا ل‌ ک‌نار‌کان‌ی ئ‌ژه‌اتی
ئ‌وسترالیا و خ‌ ن‌یج‌رد‌تا باشت‌رین نمون‌ی‌ل ب‌ کاریگ‌ری
ک‌مپانیا ش‌ل ل‌س‌ر سروشت و ئ‌یک‌سیستم دا.

ب‌داخ‌و‌ل ل‌ ک‌م‌م‌گای کوردستان ه‌شتا پاراستن و گ‌ش‌دان ب‌ ژینگ‌
ن‌ب‌و‌ت‌ م‌یدان‌ ب‌ خ‌باتی چینای‌تی. گ‌رچی ل‌ دونیادا و
سوسیالیست‌کان و مر‌ف‌کان‌ی دیفاع ل‌ ژینگ‌ ه‌رد‌م ل‌م ن‌و‌دا ل‌
خ‌باتدان. ب‌ام ه‌شتا ل‌ ه‌اتی ناو‌ند ن‌ب‌ت‌ ک‌ش‌ی‌کی
ک‌م‌ای‌تی قوو ل‌داها توودا خ‌کی د‌ب‌ ل‌م ن‌و‌دا ب‌رگری‌کی
س‌خت بکات ک‌ ک‌م‌تر نی‌ل ئ‌زال‌تی‌کان‌ی ک‌ش‌ی سوون‌ و شی‌.
ب‌نمون‌ میل‌تی کورد د‌توان‌ ل‌م ن‌و‌دا ل‌ جیهاندا لای‌نگری‌کی
ز‌ر ب‌ ئازادی پ‌یدا بکات. ب‌ام س‌کرد‌ سیاسی‌کان‌ی کورد با‌ی
استی یان ه‌ب‌ژاردوو و ئ‌گ‌ی تری ه‌ب‌ژاردوو و بوو‌ت‌
دارد‌ستی کاپتالیزم، پ‌ی‌د‌ ل‌م ن‌و‌دا ل‌ ه‌ردوو لادای‌ و ب‌ی‌ش
ک‌ش‌ی ز‌ری د‌ب‌ و جارناجار‌ گورز‌ د‌خ‌ن.

ئ‌وانی تر ب‌نمون‌ پارتی و ی‌ک‌تی ئ‌وا ب‌ش‌کن ل‌ ئ‌جندای
د‌ر‌کی و هیچ کاریگ‌ی یان ل‌ سیاس‌ت‌ ئ‌قلیمی‌کان نی‌ و‌ت‌نها ل‌
پ‌راو‌زدا ه‌ناس‌ د‌دن. ی‌فراند‌م و ناوچ‌ ج‌ ناک‌ک‌کان و
ت‌سلیم کردن‌و یان باشت‌رین نمون‌ن.

ئاس‌ حامدی